

Vesna Miović-Perić, *Na razmeđu*, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1997., 448 strana

Dubrovačka Republika bila je nekoliko stoljeća potpuno okružena Osmanskim Carstvom. Odnos tih država bio je specifičan. S jedne strane, stajalo je vojno nadmoćno veliko carstvo, s druge, mala, vojno nemoćna, ali ekonomski snažna i u svijetu ugledna državnica. Njihov odnos dodatno je opterećivao specifičan položaj dubrovačkih susjeda, hercegovačkih Vlaha i Crnogoraca u okviru Osmanskog Carstva. Raznorazni odnosi u tom trokutu, u rasponu od suradnje do zločina, glavni su predmet knjige *Na razmeđu*. Težište analize stavljeno je na pograničnu svakodnevicu u razdoblju od potresa 1667. do pada Republike početkom 19. stoljeća, ali su široke i eksplikacije cjelokupnih odnosa dviju država.

Autorica je doista široko i pomno "isplela" čitavu mrežu odnosa na dubrovačko-osmanskoj granici i svaki takav odnos potkrijepila kvalitetnim i vjerodostojnim izvorima. Neki od tih izvora, pisani na turskom jeziku, nedostupni su većem dijelu naše povijesne znanosti. Njezin sintetički zaključak, izveden iz te mreže odnosa, pogađa u bit tog odnosa. Naime, ključno je pitanje, koje se postavlja, kako je Dubrovačka Republika uopće mogla opstati u stoljetnom okruženju mnogostruko moćnijeg susjeda koji je čitav teritorij do same dubrovačke granice u pohodu osvojio. Zašto je Dubrovnik ostao pošteđen? Autorica je argumentirano protumačila taj odnos odstupajući od uvriježenog stava dosadašnje historiografije koja je precjenjivala značenje dubrovačke diplomacije. Diplomacija je svakako bila važna karika u borbi Dubrovnika za opstanak, ali temelj njegova održanja ipak je bila ravnoteža snaga te ekonomski i politički interes njegovih

susjeda da Dubrovnik kao država postoji. Osmanlijama je Dubrovnik trebao "i kao luka, kao trgovački posrednik i kao izvor svih onih blagodati kojima je raspolagao razvijeni Zapad... Dubrovnik je bio ona konstruktivna veza Osmanlija sa Zapadom koja je omogućavala da se istovremeno i ratuje i trguje". Objasnivši, dakle, prirodni temelj tog odnosa, a to je obostrani ekonomski i politički interes u ravnoteži snaga, autorici je bilo olakšano tumačenje ostalih odrednica tog odnosa koje su taj prirodni konstruktivni odnos opterećivale. Kao osnovne činitelje koji su narušavali sklad i ravnotežu autorica navodi: vjersku različitost, poremećaje u hijerarhiji osmanske vlasti i specifičan položaj odmetnutih Crnogoraca i poluodmetnutih Vlaha u okvirima Osmanskog Carstva.

Autorica je izvela nekoliko kvantitativnih analiza i dobila zanimljive rezultate: na jednu glavu dubrovačkih susjeda ginule su dvije dubrovačke glave. Vrlo je indikativna i analiza motiva ubojstava na dubrovačko-osmanskoj granici iz koje proizlazi da je Dubrovčanin najčešće ubijao u samoobrani, a dubrovački susjedi prilikom vršenja razbojstva.

Knjige Vesne Miović-Perić ima i niz zanimljivih pojedinačnih nalaza. Držim vrlo zanimljivim nalaz iz 1689. godine, kada se Vlasi iz dubrovačkog zaleđa međusobno dogovaraju na "kozarskom" jeziku kako ih Konavljani ne bi razumjeli. Ili, primjerice, pismo Crnogoraca Dubrovčanima 1746. godine u kojem slavodobitno objašnjavaju otmicu i ubojstvo koje su počinili "s pomoću Božjom". Ili, slučaj umiranja od straha prilikom pokapanja okuženog suseljanina, iz čega se slikovito osjeća i atmosfera i način razmišljanja i odnos na relaciji vlastelin - težak. Takvim nalazima, interesantnim za povijest svakodnevnice i na korist drugim povijesnim disciplinama, obiluje ova radnja.

Knjiga Vesne Miović-Perić razbija čitavu koncepciju na kojoj je crnogorska i srpska historiografija, na čelu s Radovanom Samardžićem, Gligorom Stanojevićem i drugima, gradila i objašnjavala specifičan odnos pravoslavnih naroda u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori naspram Turcima, a uzgred i Dubrovčanima. Ta historiografija, osim u doista rijetkim, jedva primjetnim i u znanosti gotovo nezapaženim radovima, nije smogla snage nazvati stvari pravim imenom, razlučiti junaštvo od kriminalnog čina. Iako je takav odnos prema problemu psihološki objašnjiv, znanstveno nije opravdan. Zaključak autorice da je dugo trajanje specifičnog odnosa prema Turcima kod

hercegovačkih Vlaha i Crnogoraca proizveo da je “pljačka postala rad..., vrijednost koju je ta zajednica prihvatila, običajno ozakonila... moralno uzdigla...”, dojmljiv je zaključak u koji na prvi pogled možemo i posumnjati, ali i teško mu oponirati sagledavajući podastrte izvore.

Osim iznimna historiografskog značenja knjiga sadrži i brojne pojedinačne sudbine, ponajviše dubrovačkih podanika, ali i Hercegovaca svih konfesija. Mnogi će u toj knjizi pronaći svoga pretka, koji je životom ili imovinom platio cijenu življenja na toj protočnoj, ali i vrlo “napornoj” granici.

dr. Nenad Vekarić